

Lesbrief

groep 8 en eerste klas middelbare school

ISBN 978 90 258 7730 9

Wat is wit?

Wat is zwart?

Wat is licht?

Wat is kleur?

Op die vragen vind je antwoord in dit boek. Aan de hand van een tentoonstelling kom je meer te weten over kleuren, maar ook over kunst!

Ted van Lieshout houdt van kunst en vertelt er graag over. In dit boek legt hij uit hoe wij kleuren zien, waar ze vandaan komen, en hoe ze door de eeuwen heen gebruikt zijn. Aan de hand van spannende verhalen, gekke geschiedenissen en een keur aan kunst van grottekeningen tot de minimal art van onze tijd.

Spelen met **licht** en donker

Het boek van Ted van Lieshout gaat over kleuren. Maar het eerste hoofdstuk gaat juist niet over kleuren, maar over zwart en wit. Licht is wit, en zwart is de afwezigheid van licht. Om kleuren te zien, heb je licht nodig. Als er geen licht is, wordt alles om je heen donker. Dat kun je gemakkelijk uittesten door het licht in het lokaal uit te doen en alle ramen te verduisteren. Je kunt niets meer onderscheiden om je heen. Als je vervolgens met een zaklamp door het lokaal schijnt, zie je de voorwerpen waar het licht op valt, kleur krijgen.

Spelen met **kleuren**

Vang je eigen regenboog

Is licht werkelijk wit? Lees pagina 23 voor, waar wordt uitgelegd waaruit licht bestaat:

*We zien licht als wit, maar het bestaat eigenlijk uit alle kleuren. Als er regen in de lucht hangt en er is tegelijkertijd zonneschijn, kun je dat zien. Dan is er een regenboog: de druppels in de lucht breken het licht en dat valt uiteen in alle kleuren waar licht eigenlijk uit bestaat. In deze volgorde: **rood** aan de buitenkant, **oranje**, **geel**, **groen**, **blauw**, **indigo** en **violet** aan de binnenkant.*

*Bij licht gaat het om golven. De ene kleur heeft korte golven en de andere lange. Die golven kun je niet zien. Je ziet pas iets als lichtgolven ergens tegenaan botsen. Bijvoorbeeld tegen jou. Heb je een **rode** muts op, dan worden alleen de **rode** lichtgolven teruggekaatst. De andere lichtgolven vallen, als het ware, dood neer. Heb je een **blauwe** broek aan, dan worden alleen de **blauwe** lichtgolven weerkaatst.*

Laat de leerlingen in duo's of kleine groepjes ervaren hoe je zelf een regenboog kunt oproepen met behulp van een glas water. Dit lukt natuurlijk alleen als de zon schijnt. Vul een glas met water en zet het op een zonnige plek, zodat er veel licht op valt. Neem een vel wit papier en beweeg het rondom het glas. Je ziet een regenboog op het papier verschijnen als het zonlicht door het glas heen op het papier valt. Hoeveel kleuren tel je? En in welke volgorde zie je de verschillende kleuren?

Ook kun je een regenboog namaken door het vangen van zonlicht met een vergrootglas, met behulp van een prisma of door met een plantenspuit waternevels in de lucht te sproeien en te proberen het zonlicht erin te vangen.

Tip

Laat eventueel [dit](#) filmpje van Schooltv zien, waarin uitgelegd wordt wat licht is.

kleuren

De zon is door de stad gezakt

Behalve schrijver en kunstliefhebber is Ted van Lieshout ook dichter. Het gedicht dat is gebruikt als motto aan het begin van het boek is van hem. Laat een van de leerlingen het gedicht voorlezen. Waarom zou de schrijver dit gedicht voor in het boek hebben geplaatst, denk je? (Bijvoorbeeld: Omdat het goed het onderwerp van het boek weergeeft: het gedicht gaat over de lucht als schilderij, over kleurgebruik, over licht en donker en over creativiteit.)

Uit het gedicht blijkt dat het een warme, zonnige dag is geweest. Hoe weet je dat? (De daken gloeien na van de warmte van de zon, de zon is een vurige bal aan de horizon). Hoe kan het dat de hemel 's avonds soms rood kleurt? (Dit komt omdat de kleur rood bestaat uit lange golven. Als de zon heel laag staat, moet het licht een grote afstand afleggen om de aarde te bereiken. Alleen de lange, rode lichtgolven worden dan nog weerkaatst tegen de stofdeeltjes die in de lucht rondzweven, waardoor de hemel rood kleurt.)

Kleuren mengen in je hoofd

Op pagina 32 vertelt Ted van Lieshout over het pointillisme. Deze schildertechniek ontstond in de tweede helft van de negentiende eeuw. Kunstenaars mengden hun verf niet tot de juiste kleur, maar zetten puntjes en streepjes in verschillende (primaire) kleuren naast en over elkaar op het doek. Van dichtbij zie je een stippenbrij, maar van een afstand vermengen de kleuren zich met elkaar. Je hersenen zijn als het ware je mengkwast! Dit kunstwerk van Pissarro (zie pagina 33) is een voorbeeld van pointillisme.

Laat de leerlingen zelf ervaren hoe dit werkt door ze een eenvoudig pointillistisch schilderij te laten maken. Zet daarvoor verf klaar in de kleuren geel, blauw, rood en wit en leg wattenstaafjes neer. Laat de leerlingen eerst een eenvoudige tekening maken met potlood op een vel A4-papier, bijvoor-

beeld een grasveld met bloemen. Vervolgens kleuren ze hem in door wattenstaafjes in de verf te dopen en daarmee stipjes te zetten. Bespreek van tevoren kort met de leerlingen hoe je ook alweer groen maakt (blauw en geel), oranje (rood en geel) en bruin (groen en rood).

Experimenteren met kleuren

Ted van Lieshout laat zien dat een schilder op verschillende manieren kan spelen met kleuren. Bekijk het kunstwerk *Het gele huis* van Vincent van Gogh op pagina 48. Vincent van Gogh speelde vaak met warme en koude kleuren. Het gele huis op het schilderij is een vrij bleke, koude kleur geel, maar door de diepblauwe kleur springt het geel er toch uit. Dit effect kun je bereiken door tegenovergestelde kleuren te gebruiken.

Hier zie je de kleurencirkel. De drie hoofdkleuren – rood, geel en blauw – delen de cirkel op in drie gelijke delen. In de kleurencirkel zie je dat blauw tegenover geel staat, en rood tegenover groen. Deze kleuren versterken elkaar: groen lijkt groener naast rood. Deze kleuren noem je tegengestelde kleuren. Op de schutbladen van het boek staan vierkantjes afgebeeld. Aan de linker- en rechterkant zie je tegengestelde kleuren in en om elkaar. Dat oogt heel onrustig, alsof beide kleuren om je aandacht schreeuwen. Naar het midden toe zijn de kleuren niet tegengesteld, en dat oogt een stuk rustiger.

Op pagina 53-54 lees je over een tweede manier van spelen met kleuren. Veel kunstenaars maken gebruik van het effect dat bleke kleuren verder weg lijken dan felle kleuren. Zo ervaren wij dat in de natuur ook: wat dichtbij is, is donkerder en kleuriger; wat veraf is, is lichter en bleker.

Laat de leerlingen experimenteren met dichtbij en veraf door het gebruik van lichte en donkere kleuren van tegengestelde kleuren. Laat ze eerst een natuurgetrouwe schildering maken, door alles wat dichtbij staat donkerder en feller in te kleuren. Vervolgens maken ze een tweede tekening, waarbij ze wat veraf staat juist feller inkleuren. Laat ze ook experimenteren met contrast door het gebruik van tegengestelde kleuren. Je kunt hiermee nog makkelijker experimenteren door een afbeelding in een beeldbewerkingsprogramma om te kleuren.

Verschillende kleuren verf maken

Tegenwoordig wordt verf in een handomdraai gemaakt in de fabriek, in alle kleuren van de regenboog. Maar vroeger moesten mensen veel moeite doen om kleurstoffen te maken voor hun verf, zo lezen we in het boek. Men vermaalde steentjes tot poeder, plette luizen of perste slakken uit, vermaalde mummies, verpulverde galstenen of destilleerde kleurstof uit urine. Vaak was het een vies en tijdrovend werkje, waar soms giftige stoffen bij vrijkwamen Lees ter illustratie eventueel pagina 46 voor over guttegom.

Laat de kinderen zelf verf maken met natuurlijke ingrediënten, met kleurstoffen uit de natuur of het keukenkastje. Maak daarvoor een papje van 150 gram bloem, 2,5 eetlepel zout, 150 ml koud water en 200 ml warm water (bron: jufmaike.nl). Meng alles goed door elkaar en verdeel het over verschillende bakjes. Kleur de mengsels met bijvoorbeeld kurkuma, cacao poeder, poedersuiker, chilipoeder of paprikapoeder. Laat de kinderen daarmee een groot gezamenlijk kunstwerk maken in de sfeer van de tekeningen uit de grotten van Altamira (zie pagina 36) op een aantal vellen A3-papier.

Gedicht over je lievelingskleur

Bijna iedereen heeft wel een lievelingskleur. Of vindt in elk geval bepaalde kleuren mooier dan andere. Je bent bijvoorbeeld gek op lichtgroen omdat die kleur je doet denken aan de frisse, nieuwe blaadjes aan de bomen in het voorjaar. Een ander houdt van wit of juist van helderrood. Kunnen de leerlingen verwoorden waarom een bepaalde kleur hun favoriete kleur is? Laat ze een gedicht of een kort opstel schrijven over hoe hun voorkeur voor een bepaalde kleur tot stand is gekomen. Laat ze er eerst kort over brainstormen en een woordveld maken. Daarin noteren ze bijvoorbeeld welke associaties of sensaties die kleur bij hen oproept, of de voorwerpen die ze bezitten in hun lievelingskleur. Help ze eventueel op weg door vragen te stellen als: Waar kom je je lievelingskleur vaak tegen? Draag je graag kleding in je lievelingskleur? Waarom word je blij van rood en niet van paars? Laat de leerlingen hun gedicht ten slotte in kleine groepjes voordragen.

Onderzoek naar kleuren en hun symboliek

Kleuren staan vaak symbool voor iets, zo staat beschreven op pagina 43. Rood is de kleur van de liefde en de hartstocht – denk aan rode rozen. Maar het is ook de kleur van bloed en gevaar. Daarom zijn veel verkeersborden rood. Blauw wordt juist ervaren als rustgevend.

Je vindt kleursymboliek niet alleen terug in het werk van beeldend kunstenaars. Ook bijvoorbeeld reclamemakers, modestylisten, interieurontwerpers en psychologen maken gebruik van sfeer en emoties die kleuren bij mensen oproepen. Er is veel onderzoek gedaan naar kleuren en hun betekenis, en naar welke sfeer en emoties kleuren oproepen.

Verdeel de leerlingen in groepjes van twee of drie en laat ze op internet een onderzoekje doen naar de betekenis en symboliek van een van de in het boek besproken kleuren – zodat er uiteindelijk een volledig kleurenoverzicht ontstaat. Laat ze voorbeelden van kunstwerken, reclame-uitingen en eventueel kleding en voorwerpen verzamelen. Laat de leerlingen hun bevindingen in een mindmap zetten en die presenteren aan de groep.

